

УДК 349.6: 332.142.4/.6

І. Б. Гобир,
к. е. н., асистент кафедри економіки природокористування та організації
виробництва, Івано-Франківський національний технічний університет нафти
і газу, м. Івано-Франківськ

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ЕКОЛОГІЧНОЇ СКЛАДОВОЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ НАФТОГАЗОВИДОБУВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

I. Gobyр,
Ph.D in economics, Assistant of the Department of Economics of Natural Resources and Organization of Production,
Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

THEORETICAL AND APPLIED ASPECTS OF THE ENVIRONMENTAL COMPONENT
OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF OIL AND GAS COMPANIES

У статті розглянуто особливості законодавчої регламентації екологічного податку в Україні. Розкрито теоретичні і прикладні засад екологічної складової сталого розвитку нафтогазовидобувних підприємств. Виявлено особливості формування екологічних платежів на нафтогазовидобувних підприємствах. Проаналізовано податкові платежі, які сплачуються нафтогазовидобувними підприємствами України і які поділяються на такі групи: податки, які включаються в ціну продукції; плата за використання надр для видобування корисних копалин; податки, які включаються в собівартість продукції та податок на прибуток. Виявлено незначну тенденцію до зниження їх ставок. Показано напрями покращення екологічної політики нафтогазовидобувних підприємств, зокрема удосконалення нормативно-правової бази з запозиченням міжнародного досвіду. Доведено необхідність надання пільг вітчизняним нафтогазовидобувним підприємствам.

In the article deals with the features of legislative regulation of the environmental tax in Ukraine. The theoretical and applied principles of the environmental component of sustainable development of oil and gas companies are solved. The features of formation of ecological payments for oil and gas companies are found. Tax payments paid by oil and gas companies in Ukraine are analyzed. They are divided into the following groups: taxes that are included in the price of products; fee for use of subsoil for mining; taxes that are included in the cost of production and profit tax. Insignificant tendency to decrease their rates revealed. Areas of improvement of environmental policy of oil and gas companies are showed, including the improvement of the legal framework of borrowing international experience. The necessity of providing benefits to domestic oil and gas companies is proved.

Ключові слова: екологічний податок, оподаткування, екологія, екологічна складова, сталий розвиток, нафтогазовидобувні підприємства, платежі.

Key words: environmental tax, taxation, ecology, environmental component, sustainable development, oil and gas company, payments.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Із набуттям України незалежності проблема пошуку нових джерел бюджетних доходів, а разом з тим і питання раціонального використання природних

багатств, набули важливого значення та актуальності. Реалізація соціально-економічного розвитку нашої держави в основному залежить від належного регулювання господарських процесів та створення ефективної на-

ціональної економіки, а відповідно, й податкової системи. На сьогодні проблеми запровадження, стягнення, нормативно-правового регулювання екологічних платежів на нафтогазовидобувних підприємствах викликають неабиякий інтерес у суспільстві.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

У науковій сфері екологічному оподаткуванню присвячені роботи таких авторів, як Бенуа Боске [1], Веклич О.О. [2], Дементьев В.В., Попова О.Ю. [3], Бобыльов С.М., Ходжаєв А. Ш. [4] та ін. Однак у більшості праць розкриваються лише окремі аспекти досліджуваної тематики, а отже, необхідність її подальшого вивчення не викликає сумнів.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є розгляд та виявлення особливостей законодавчої регламентації екологічного податку в Україні. Розкриття теоретичних і прикладних засад екологічної складової сталого розвитку нафтогазовидобувних підприємств. Виявлення особливостей формування екологічних платежів на нафтогазовидобувних підприємствах.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Слід відмітити, що однією із новел Податкового кодексу України є прийняття загальнодержавного екологічного податку. Відповідно до визначення, наведеного у п. 14.1.57 ст. 14 Податкового кодексу, екологічний податок — це загальнодержавний обов'язковий платіж, що справляється з фактичних обсягів викидів в атмосферне повітря, скидів у водні об'єкти забруднюючих речовин, розміщення відходів, фактичного обсягу радіоактивних відходів, що тимчасово зберігаються їх виробниками, фактичного обсягу утворених радіоактивних відходів та з фактичного обсягу радіоактивних відходів, накопичених до 1 квітня 2009 р. [2].

Незважаючи на те, що фактично екологічний податок було введено замість збору за забруднення навколишнього природного середовища і всі норми, що діяли для цього збору, увійшли і до VIII розділу Податкового кодексу, у новому нормативному акті є й принципи нововведення, зокрема, у питанні сплати збору за викиди в атмосферне повітря пересувними джерелами забруднення: тепер особами, відповідальними за його сплату, є продавці палива. Крім того, нововведенням розділу "Екологічний податок" стало встановлення ставки та порядку стягнення екологічного податку за викиди забруднюючих речовин авіаційним транспортом, який досі не сплачував збір за забруднення навколишнього природного середовища.

Порівняно з чинним законодавством нормами Податкового кодексу та нового бюджетного законодавства передбачено поступове збільшення ставок податку, запровадження нових ставок податку, зокрема за викиди двоокису вуглецю (0,2 грн. за 1 т), враховуючи досвід інших країн.

При цьому відбулося спрощення умов справляння екологічного податку за рахунок зменшення деяких коригуючих коефіцієнтів, що застосовувалися до норма-

тивів збору. Так, виключено коригуючі коефіцієнти, які встановлювалися залежно від чисельності жителів та народногосподарського значення населених пунктів, регіональні (басейнові) коефіцієнти. Водночас майже всі коефіцієнти враховано у збільшених порівняно з чинним законодавством ставках екологічного податку.

Новаціями Податкового кодексу є зміна оподаткування викидів пересувних джерел забруднення, а також розширення об'єкта оподаткування за рахунок включення до нього таких видів палива, як авіаційний бензин, газ, що раніше не оподатковувалися, та запровадження диференційованих ставок щодо дизельного пального залежно від вмісту сірки тощо.

Позитивним у Податковому кодексі України є підвищення ставок податку за розміщення окремих видів надзвичайно небезпечних відходів. Загалом змін зазнали такі ставки податків: за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення; за скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти; за розміщення відходів у спеціально відведених для цього місцях чи на об'єктах; за утворення радіоактивних відходів; за тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад установлений особливими умовами ліцензії термін [6].

В Україні на державному рівні вже розроблені основні напрями реформування системи оподаткування господарської діяльності, пов'язаної з експлуатацією природних ресурсів. Стратегія реформування податкової системи, визначає, що ключовими напрямами реформування природно-ресурсних платежів є:

— здійснення поступового переходу до нової системи платежів за видобуток корисних копалин із застосуванням принципів рентного доходу та створення відповідного регуляторного механізму, який дасть можливість стимулювати раціональне використання, забезпечення охорони і відтворення природно-ресурсного потенціалу держави;

— удосконалення системи рентних платежів як механізму розподілу рентного доходу під час раціонального використання природних ресурсів у господарській діяльності із запровадженням двоскладової структури рентної плати, в тому числі абсолютної складової (плати за реалізацію набутого права використання у господарській діяльності об'єкта природного ресурсу, розмір якої визначається за результатами проведення державної експертизи і не залежить від результатів господарської діяльності); диференційованої складової (плати за реалізоване право на використання під час провадження господарської діяльності об'єкта природного ресурсу, розмір якої визначається з урахуванням величини рентного доходу).

Станом на 2015 рік 65% екологічного податку нафтогазовидобувних підприємств зараховується до спеціального фонду державного бюджету (з яких 50% спрямовується на фінансування виключно цільових проєктів екологічної модернізації підприємств), а 35% — спеціального фонду місцевих бюджетів.

Екологічний податок виступає, з одного боку, необхідним підґрунтям для забезпечення стабільності бюджетних доходів, а з другого — стимулювання як приватних власників природних ресурсів, так і природокористувачів, до їх раціонального використання.

Відсутність заходів щодо охорони від забруднення, відтворення природних ресурсів, їх нераціональне використання і виснаження може призвести, в кінцевому рахунку, до екологічної катастрофи України. Перспективним напрямом удосконалення податкових механізмів є практика застосування системи податкових пільг, стосовно виробництва екологічно чистої та безпечної продукції.

Слід також зауважити, що система оподаткування господарської діяльності в Україні, пов'язаної з експлуатацією природних ресурсів, потребує реформування відповідно до світового досвіду та специфіки економіки держави.

Варто зазначити, що зовнішні фінансові ресурси, які доступні підприємствам інших галузей промисловості (державні дотації, субсидії, кошти грантів та допомоги міжнародних організацій), у нафтогазовидобування не залучаються. Така ситуація тривалий час зумовлювалася недостатньою урегульованістю державно-приватного партнерства на законодавчому та інституційному рівнях. Часто державні структури гальмували розвиток і реконструкцію підприємств технологічні процеси яких застаріли та неефективні в сучасних умовах, а громіздкі структури не забезпечують гнучкість та адаптивність до мінливих змін зовнішнього ринкового середовища [7].

Розрахунок податків і зборів здійснюється у відповідності з діючим податковим законодавством України. При цьому всі податкові платежі, які сплачуються нафтогазовидобувними підприємствами в Україні, можна поділити на такі групи: податки, які включаються в ціну продукції; плата за використання надр для видобування корисних копалин; податки, які включаються в собівартість продукції та податок на прибуток (рис. 1).

За податковими зобов'язаннями з податку на додану вартість, що виникли: з 1 січня 2011 року до 31 грудня 2013 року включно ставка податку становить 20 відсотків; з 1 січня 2014 року — 17 відсотків [8].

Згідно Податкового кодексу України, ставка податку на прибуток підприємств становитиме:

з 1 січня 2013 року по 31 грудня 2013 року включно — 19 відсотків;

з 1 січня 2014 року — 18 відсотків.

Збільшено ставки екологічного податку за викиди в атмосферне повітря окремих забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення: азоту оксидів до 1968,65 грн./т (з 1553,79), ацетону — 738,45 (582,83), вуглеводнів — 111,26 (87,81), озону — 1968,65 (1553,79) тощо.

Знижено ставки рентної плати за видобуток газу:

— природного газу, видобутого з покладів до 5000 м, — з 70 до 29%;

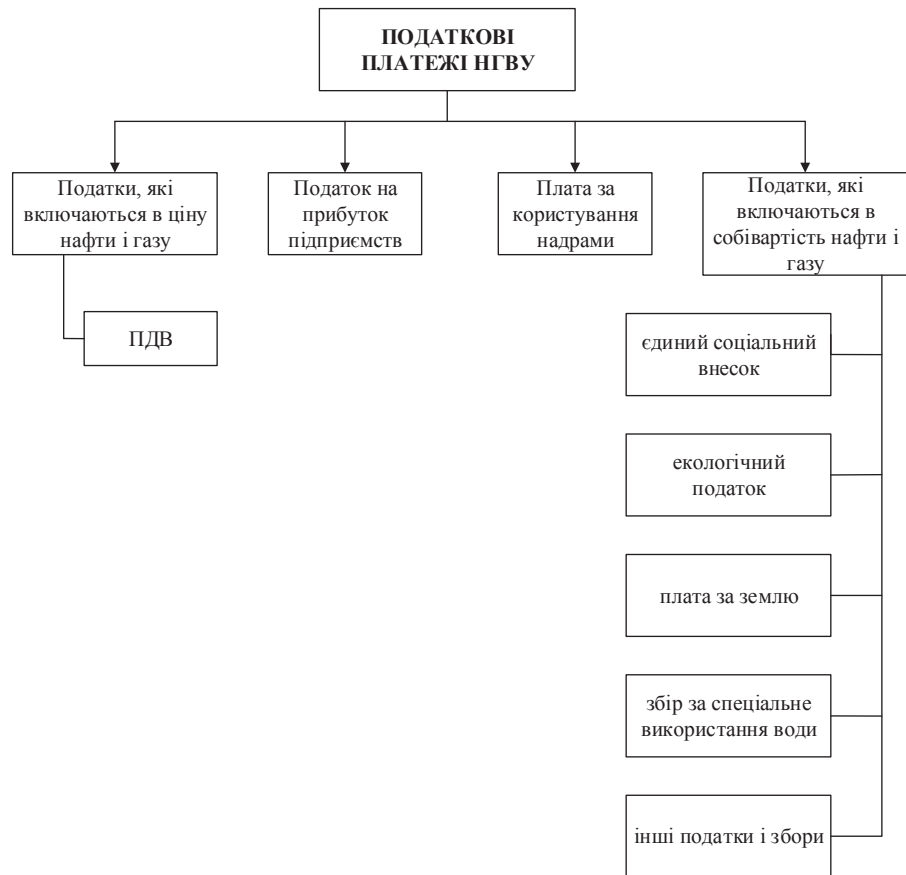

Рис. 1. Податкові платежі, які сплачуються нафтогазовидобувними підприємствами в Україні

— з покладів, які повністю або частково залягають на глибині до 5000 м, — з 55 до 29%;

— з покладів, які повністю залягають на глибині понад 5000 м, — з 28 до 14%.

Практично повністю змінився механізм нарахування плати за використання надр для видобування корисних копалин. Якщо до 01.01.2013 року застосовувалися специфічні ставки в гривнях за тону нафти чи конденсату або в гривнях за 1000 м³ природного газу, то сьогодні використовуються відносні: у відсотках від вартості видобутої вуглеводневої сировини.

Сталий соціально-економічний розвиток будь-якої країни означає таке функціонування її господарського комплексу, коли одночасно задовольняються зростаючі матеріальні і духовні потреби населення, забезпечується раціональне та екологічно безпечне господарювання і високоефективне збалансоване використання природних ресурсів, створюються сприятливі умови для здоров'я людини, збереження і відтворення навколишнього природного середовища та природно-ресурсного потенціалу суспільного виробництва.

Враховання майбутнього впливу на довкілля на етапі планування політик, планів і програм розвитку не є законодавчо обов'язковим в Україні, на відміну від законодавства ЄС.

Природоохоронні аспекти не набули широкого відображення в галузевих економічних політиках. Запровадження новітніх екологічно чистих технологій

та поширення найкращого досвіду є дуже повільним. Низькі ціни на енергоресурси, що втримуються протягом тривалого часу, а також високий рівень зношеності обладнання призвели до того, що Україна посідає шосте місце у світі за обсягом споживання газу, перевищуючи в 3-4 рази показники країн Європи. Лише протягом останніх трьох років в умовах підвищення ціни на газ вживаються заходи, спрямовані на розвиток джерел відновлюваної та альтернативної енергетики.

Інтеграція екологічної політики до галузевих політик, обов'язкове врахування екологічної складової при складанні стратегій, планів і програм розвитку України, впровадження екологічного управління на підприємствах, екологізація господарської діяльності є шляхом до сучасної секторальної екологічної політики, що реалізується у країнах Західної та Центральної Європи.

ВИСНОВКИ

Основою процесу екологізації економіки в Україні має стати гармонізована з міжнародним законодавством нормативно-правова база у галузі охорони навколишнього середовища, урегулювання відносин в еколого-економічній сфері відповідальності за нанесення шкоди навколишньому середовищу. Основи такого законодавства в нашій країні уже створені, проте вони потребують подальшого удосконалення. В першу чергу необхідно підходити до вирішення цієї проблеми поставивши за мету не тільки боротьбу з забрудненням навколишнього середовища. Тут потрібен комплексний підхід до екологізації економічного розвитку, який передбачає запровадження системи заходів щодо зниження навантаження на довкілля.

Одним із важливих питань, що потребують негайного вирішення є здійснення продуманої ефективної структурної політики, направленої на екологічну реструктуризацію економіки. Мова йде про перерозподіл трудових, матеріальних, фінансових ресурсів в народному господарстві на користь високотехнологічних, безвідходних, ресурсозберігаючих видів економічної діяльності, як це відбувається в усіх високорозвинутих країнах світу.

Сьогодні іноземні компанії та новостворені спільні підприємства з видобування нафти і газу, отримують пільги порівняно із нафтогазовидобувними управліннями ПАТ "Укрнафта" та приватними вітчизняними нафтогазовидобувними підприємствами. Зростання податкового навантаження та регулювання ціни реалізації вуглеводнів не дозволяє замінити застарілі технології нафтогазовидобувних підприємств та конкурувати на внутрішньому ринку через надмірний обсяг накладних експлуатаційних витрат.

Література:

1. Бенуа Боске. Экологизация налоговой системы в России / Боске Бенуа. — М.: Российский университет, 2001. — 116 с.
2. Веклич О.О. Екологічне оподаткування в Україні: реалії та напрями вдосконалення з урахуванням світового досвіду: монографія / О.О. Веклич / НАН України, Ін-т економіки. — К.: Вид-во "Либідь", 2001. — 347 с.

3. Дементьев В.В. Экологичні податки — соціальна відповідальність або економічний розрахунок? / В.В. Дементьев, О.Ю. Попова // Економічні проблеми сталого розвитку: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, Суми, 24—26 квітня 2013 р. — Суми: Сумський державний університет, 2013. — Т. 1. — С. 78—80.

4. Бобылев С.Н. Экономика природопользования // Н.С. Бобылев, А.Ш. Ходжаев. — Москва, 2003. — 567 с.

5. Шульга Т.М. Правове регулювання екологічного податку в Україні / Т. М. Шульга // Право і суспільство. — 2013. — № 6.2. — С. 291—294.

6. Скакун Ю. В. Правове регулювання екологічного оподаткування в Україні в контексті євроінтеграції / Ю.В. Скакун // Вчені записки Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського. Серія "Юридичні науки". — Т. 24 (63). — № 2. — 2011. — С. 154—159.

7. Мазур І.М. Модель розрахунку грошових потоків в нафтогазовидобутку / І.М. Мазур // Сталий розвиток економіки: Всеукраїнський науково-виробничий журнал. — Хмельницький, 2013. — № 1 (18). — 337—344.

8. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/page37>

References:

1. Benua, Boske (2001), Jekologizacija nalogovoј sistemy v Rossii [Greening of the tax system in Russia], Rossijskij universitet, Moskow, Russia.

2. Veklych, O. O. (2001), Ekolohichne opodatkovannia v Ukraini: realii ta napriamy vdoskonalennia z urakhuvanniam svitovoho dosvidu [Environmental Taxation in Ukraine: realities and directions of improvement of the world experience], NAN Ukrainy, In-t ekonomiky, Vyd-vo "Lybid'", Kyiv, Ukraine.

3. Dement'iev, V.V. and Popova, O. Yu. (2013), "Environmental taxes — social responsibility or economic calculation?" Materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii [Conference Proceedings of the International scientific-practical Conference], Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiya [International scientific-practical conference], State University, Sumy, Ukraine, pp. 78—80.

4. Bobilev, S.N. and Hodzhaev, A.Sh. (2003), Jekonomika prirodopol'zovaniya [Environmental economics], Moskow, Russia.

5. Shul'ha, T. M. (2013), Legal regulation of the environmental tax in Ukraine, Pravo i suspil'stvo, vol. 6.2, pp. 291—294.

6. Skakun, Yu. V. (2011), Legal regulation of environmental taxation in Ukraine in the context of European integration, Vcheni zapysky Tavrijs'koho natsional'noho universytetu im. V. I. Vernads'koho, vol. 2, pp. 154—159.

7. Mazur, I. M. (2013), Model calculation of cash flows in the oil and gas production, Stalyj rozvytok ekonomiky: Vseukrains'kyj naukovo-vyrobnychyj zhurnal, vol. 1, pp. 337—344.

8. The Verkhovna Rada of Ukraine (2010), The Tax Code of Ukraine, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/page37> (Accessed 02 December 2010).

Стаття надійшла до редакції 14.05.2016 р.